УДК 811.161.2’373.232.1

Л. Є. Азарова
В. О. Кривенька

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ ТЕРМІНІВ

Вінницький національний технічний університет

Анотація
У роботі представлено деякі засади формування української науково-технічної термінології. Розглянуто проблему запозичення наукових термінів та переклад їх на українську мову.
Ключові слова: термін, термінологія, словотворення термінів.

Abstract
In the article presents some principles of the formation of Ukrainian scientific and technical terminology. The problem of borrowing academic terms and translating them into Ukrainian language is considered.
Keywords: term, terminology, word formation of terms.

Серед багатьох проблем сучасної української лінгвістики дуже гостро стоїть проблема науково-технічної термінології. Ще кілька років тому цієї проблеми, як такої, не існувало. Російська мова брала на себе провідну роль не тільки у міжнаціональному спілкуванні, а й у науці і техніці. Українська ж мова відігравала у цих галузях другорядну роль. Але тепер на етапі становлення молодої української держави, виникає дуже важлива проблема науково-технічної термінології. Вона полягає у тому, як правильно записати цей термін : перекладаючи його на нашу мову, чи залишити в оригіналі.

Ця проблема є досить серйозною, адже коли ми створили новий термін, він має бути більш-менш зрозумілий в тій чи іншій галузі, або можна сказати вдалий, милозвучний та гармонійний. Ми повинні врахувати усю фізичну сутність та технічну ідею, аби не виникло ніяких непорозумінь.

Порушення відповідності між поняттям і його номінацією може стати причиною появи неправильних термінів. Так, наприклад, в українській мові паралельно з терміном “вад відгалуження потужностей” вживались також терміни “силовий вал” і ”природний вал”, які непогано називали відповідні технічні поняття. З цієї причини вони в такому значенні вийшли зі вжитку [1, с. 57].

Як правило, терміни утворюються зі слів, які вже існують в літературній мові, зокрема це іншомовні елементи, але є й інший спосіб – створити штучні слова. Вони повинні виражати усю сутність ідеї та мати взаєморозуміння між укладачами і його виконавцями. Науковий світ не стоїть на місці, він завжди перебуває у русі. У людей є певна особливість, вони завжди прагнуть пізнати щось нове. Тому усі ми потребуємо певного мовного забезпечення, здатності нових термінів позначати нове або уточнювати вже існуюче.

Не маючи відповідного зв’язку між собою, науковці почали створювати власні терміни. Крім того, що вони часом не зовсім відповідали своїй суті, то ще й до того ж почали з’являтись так звані терміни-близнюки, однакові за змістом, але зовсім різні за походженням [1, с 59].

Розвиток знань у різних країнах відбувається нерівномірно. Ця нерівномірність позначається і на розвиткові термінології окремо взятих мов. Практично жодна природна мова при творенні термінів не може обійтися своїми власними ресурсами, тому термінологія багатьох галузей знань різних мов послуговується лексичними та словотворчими засобами високорозвинутих літературних мов, що робить її склад надто строкатим, поєднуючи в собі національні та міжнародні елементи. У період середньовіччя це були переважно класичні мови – давньогрецька та латинська, остання дала моделі для творення термінів, здебільшого одноосновних, та серію високопродуктивних суфіксів і префіксів, що використовуються у термінології багатьох мов. З грецької мови запозичено модель творення складних термінів (композитів) [5, с. 163].

Утворення термінів за допомогою іншомовних компонентів є надзвичайно важливим. Іншомовні компоненти в наш час дуже продуктивні, але процес їх морфологізації ще не завершений. До компонентів грецького походження належать: -антропо, -аеро, -агро, -авто, -анти, -біо, -макро,

електро, -гідро, -гео та ін.; латинського: -аква, -авіа, -мульти, -інтер, -супер, -ретро, -квазі, -мото та ін. [2, с. 233].

Термінологія – наукова сфера, яка має міжнародний характер. Існує так звана термінологічна міграція, яка виникає внаслідок інтегративних процесів у науці. Відомо, що близько 90% нових слів, що з'являються в мові, – це терміни. Основна вимога до терміна – точність – випливає зі співвіднесеності конкретного терміна з певним поняттям чи реалією, звідти ж – чітка системність термінів у межах однієї терміносистеми [3, с. 89].

Термін – це слово або словосполучення, яке зіставляється з чітко окресленим поняттям певної галузі науки, техніки, мистецтва, суспільно-політичного життя і вступає в системні відношення з іншими подібними одиницями мови, утворюючи разом із ними особливу систему – термінологію [4, с.16].

Науково-технічний термін – це слово або словосполучення, що називає загальне поняття теорії науково-технічної галузі знання чи діяльності. Поняття і значення терміна не тотожні, бо значення терміна за обсягом менше від поняття. Постійні зміни у змісті та обсязі понять науково-технічної сфери зумовлюють розвиток значень відповідних термінів. Проте слід пам’ятати, що зловживання запозичених наукових термінів може призвести до втрати національної своєрідності науково-технічної мови, яка ускладнює спілкування та розуміння мовців та певних понять.

З історії нам відомо, що у 1918 році українська мова перебувала під впливом російської мови. Ця мова настільки ввійшла у свідомість українців, що розмежувати українські та російські форми може часом лише фахівець. Тому спостерігається прагнення відмежуватися від російської мови, тобто диференціювати слова, що звучать однаково в українській та російській мовах, замінити їх питомими українськими словами на зразок: ансамбль – гурт, штопор – коркотяг, нувориш – скоробогатько та ін. Також поширеним є утворення термінів складенням слів: радіотеатр, звукооформлювач, темпоритм,завліт [2, с. 165].

Незважаючи на величезну роботу, проведену термінологами та фахівцями різних галузей знань, нерозв'язаною залишається ще низка проблем. Вони тягнуть за собою й інші, наприклад, проблеми практичного термінознавства, насамперед, термінографії, а також викладання основ наук у середній школі та різноманітних наукових дисциплін у вищій школі. Для вирішення цих проблем потрібне об'єднання зусиль учених різних сфер наукових знань, особливо мовознавців, які працюють над проблемами термінології, для створення єдиної термінологічної школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1.Азарова Л.Є.Стратегія зміст та нові технології підготовки спеціалістів з вищою технічною освітою/ мові / Л. Є. Азарова, Костюк А.В.– С. 56-59

2. Азарова Л. Є. Проблема статусу іншомовних компонентів в українській мові / Л. Є. Азарова, Г. В. Кухарчук // Українська термінологія і сучасність. – Київ. – 2007. – С. 232-235.

3. Туровська Л. Деякі аспекти розвитку термінологічної лексики сучасної української мови / Л. Туровська // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. праць / відп. ред. Л. О. Симоненко. – К., 2007. – Вип. 7. – С. 89–93.\

4. Азарова Л. Є., П’яст Н. Й., Іванець Т. Ю. Професійне спілкування науково-технічних працівників і студентів інженерних спеціальностей – Вінниця: ВНТУ, 2008 – 189 с.

5. Азарова Л. Є. Деякі аспекти утворення термінів-композитів / Л. Є. Азарова, А. В. Костюк // «Нові технології навчання». Науково-методичний збірник. – Київ, 1996. – Вип. 5. – С. 163 – 170.

Азарова Лариса Євстахіївна **–** доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри мовознавства, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, kmz2427@ukr.net.

Кривенька Вікторія Олегівна – студентка групи 2КІ-18Б, факультет інформаційних технологій та комп’ютерної інженерії, Вінницький національний технічний університет, Вінниця.

Azarova Larysa Y. **–** Doctor of Philology, Professor, Head of the Chair of Linguistics, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

Krivenka Victoria O. – student of the 2КІ-18b group Department of Information Technologies and Computer Engineering, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.